

تاثیر آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران بر پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی

فاطمه موسی‌زاده^۱

فریده هاشمیان‌نژاد^۲

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۰۹

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۱/۲۷

چکیده

هدف این مطالعه تعیین تاثیر آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران بر پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی بود. پژوهش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه آزمایش و کنترل بود. جامعه پژوهش مادران کودکان پیش‌دبستانی شهر مشهد در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که ۴۰ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و با روش تصادفی در دو گروه مساوی (۲۰ نفر در هر گروه) جایگزین شدند. گروه آزمایش ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور دریافت کرد و گروه کنترل، آموزشی ندید. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های پرخاشگری (باس و پری، ۱۹۹۲) و حل مساله (هپنر، ۱۹۸۸) استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS-19 استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که گروه‌های آزمایش و کنترل در مرحله پیش‌آزمون از نظر پرخاشگری و حل مساله تفاوت معناداری نداشتند ($P > 0/05$)، اما در مرحله پس‌آزمون از نظر هر دو متغیر تفاوت معناداری داشتند ($P < 0/05$). به این ترتیب که آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران باعث کاهش پرخاشگری و افزایش حل مساله کودکان پیش‌دبستانی شد.

کلید واژه‌ها: آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور، پرخاشگری، حل مساله

۱. گروه علوم تربیتی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۲. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران (نویسنده مسئول) fhashemi@yahoo.com

مقدمه

کودکی مرحله گذر بین دوران شیرخوارگی و نوجوانی و از مراحل است که در آن جهش‌های رشد و تغییرات فیزیولوژیکی و شناختی زیادی رخ می‌دهد. از آنجا که در این دوره ساختار شخصیتی و رفتاری انسان بنیان گذاشته می‌شود، این دوره را دورانی سرنوشت‌ساز دانستند. در دوران کودکی سال‌های پیش‌دبستانی اهمیت بسیاری دارد (ایزدی و حجتی، ۱۳۹۶). کودکان پیش‌دبستانی معمولاً از نظر مهارت‌های اجتماعی در سطح پایینی هستند و از آنجا که خانواده و محیط‌های اجتماعی مانند مراکز پیش‌دبستانی تاثیر زیادی در تحول مهارت‌های اجتماعی کودکان دارند، پس والدین و مربیان مهم‌ترین منابع اطلاعات درباره رفتارهای اجتماعی و هیجانی می‌باشند و کودکان پیش‌دبستانی معمولاً از نظر حل مساله^۱ با مشکل مواجه هستند و دارای رفتارهای نامناسب برون‌ریزی شده مانند پرخاشگری^۲ می‌باشند (عبدی، ۱۳۸۷). پرخاشگری یکی از مشکلات مهم است که می‌تواند به صورت ناسزاگویی، تهدید کلامی، دادوفریاد، رقابت بین فردی و طرد و منزوی کردن دیگران نشان داده شود (بالسی و سلاح^۳، ۲۰۱۵). پرخاشگری رفتار فیزیکی یا کلامی آشکاری است که هدف آن صدمه به شخص، شی و یا سیستم می‌باشد که باعث اجتناب و یا مقابله به مثل آنها شده و زمانی رخ می‌دهد که تعادل بین تکانه و کنترل درونی بر هم بخورد (لامپی، مولدر، کولینز و ورمیرن^۴، ۲۰۱۷). پرخاشگران معمولاً نمی‌توانند به درستی پیامدهای رفتار خود را پیش‌بینی کنند، در محرک‌های اجتماعی نشانه‌های خصمانه فراوانی را مشاهده می‌کنند، درک درستی از سطح پرخاشگری خود ندارند، از راه حل‌های کلامی اندکی برای اثبات خود در مسائل اجتماعی بهره می‌جویند و بیشتر از راه حل‌های پرخاشگرانه استفاده می‌کنند (بری، مک دوگال، اندرسون و بیندون^۵، ۲۰۱۸).

یکی دیگر از مشکلات کودکان پیش‌دبستانی، توانایی پایین آنان در حل مساله است (عبدی، ۱۳۸۷). حل مساله فرایند رفتاری- شناختی آشکاری است که پاسخ‌های بالقوه موثر برای موقعیت دشوار را فراهم می‌سازد و احتمال انتخاب موثرترین پاسخ را از بین پاسخ‌های متعدد

1 . Problem solving

2 . Aggression

3 . Balci & Salah

4 . Lampe, Mulder, Colins & Vermeiren

5 . Barry, McDougall, Anderson & Bindon

افزایش می‌دهد (سانگ^۱، ۲۰۱۷). حل مساله مهارتی مقابله‌ای و عملی است که موجب افزایش اعتماد به نفس و کارآمدی افراد می‌شود و با سازگاری محیطی ارتباط دارد و شامل پنج گام ادراک خویشتن، تعریف مساله، تهیه فهرستی از راه حل‌های مختلف، تصمیم‌گیری در مورد مناسب‌ترین راه حل و امتحان کردن راه حل‌های انتخابی می‌باشد (کامپ، کارمیلوف-اسمیت، توماس و فاران^۲، ۲۰۱۶). همچنین حل مساله دربرگیرنده حوزه‌های عاطفی، شناختی و رفتاری است و افرادی که از توانایی حل مساله بیشتری برخوردارند، بهتر می‌توانند با انواع استرس‌ها و مشکلات زندگی مقابله کنند (مورتزیس، دوکاس و میلان^۳، ۲۰۱۶).

برای بهبود ویژگی‌های روانشناختی کودکان پیش‌دبستانی روش‌های متنوع و متفاوتی وجود دارد که یکی از روش‌های مناسب و کاربردی آموزش والدگری راه‌حل - محور^۴ می‌باشد (فورستروتر^۵، ۲۰۱۳). یکی از عواملی که نقش مهمی در مشکلات کودکان دارد، کیفیت روابط والدین و کودکان است. روابط و رفتارهای والدگری که با گرمی و اعمال محدودیت‌های منطقی و روشن همراه هستند منجر به رفتارهای اجتماعی مثبت در کودک می‌شوند، در حالی که رفتارهای منفی و اجبارگونه و فاقد دل‌بستگی والدین به ایجاد و افزایش مشکلات رفتاری می‌انجامد (زیپ، پوستاما، وینترسن، دیویلی و سوارتیس^۶، ۲۰۱۶). با توجه به نقش والدین در بروز مشکلات رفتاری کودکان یکی از موثرترین و پرکاربردترین مداخلات درمانی معمول در درمان مشکلات کودکان برنامه‌های آموزش والدین است (الیوت و مک کینلی^۷، ۲۰۱۴). در این برنامه‌ها به والدین اصول تقویت آموخته می‌شود و آنها یاد می‌گیرند که زمینه‌ها و پیامدهای اعمال خود و کودکان را که منجر به بروز و تداوم رفتار (هم مثبت و هم منفی) می‌شوند را تشخیص دهند. به این ترتیب رفتارهای اجتماعی کودکان از طریق تقویت و توجه مثبت بهبود و در مقابل رفتارهای نادرست آنها از طریق بی‌توجهی، محرومیت، خاموشی و تکنیک‌های انضباطی کاهش می‌یابند (مارتینز، سیدیلو و آراندا^۸، ۲۰۱۶). برنامه آموزش والدگری راه‌حل - محور به جای

- 1 . Sung
- 2 . Camp, Karmiloff-Smith, Thomas & Farran
- 3 . Mourtzis, Doukas & Milas
- 4 . Training solution-focused parenting
- 5 . Forstreuter
- 6 . Zijp, Posthuma, Wintersen, Devilee & Swartjes
- 7 . Elliott & McKinley
- 8 . Martínez, Cedillo & Aranda

تمرکز روی مشکل بر راه حل‌ها تاکید می‌کند و معتقد است که هر فردی مهارت‌ها و توانمندی‌های لازم برای حل مشکلات خود را دارد. در آموزش والدگری راه‌حل - محور هدف این است که والدین برای یافتن توانمندی‌ها و منابع خود جهت حل مشکلات مربوط به فرزندانشان تقویت شوند (کرسول، ویولاتو، فیربانکز، وایت، پارکینسون^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). در آموزش راه‌حل - محور به خانواده کمک می‌شود تا از طریق صحبت راه حلی برای درک اینکه واقعیت در ذهن آنها است، بتوانند راه‌حل‌های منطبق بر ادراکات خود را خلق کنند. راه‌حل‌های قابل کاربرد از همکاری اعضای خانواده منتج می‌شود و در اثر آن خانواده ادراکات جدید و نیروبخشی درباره خود بدست می‌آورد. در این شیوه اگر مراجعان بتوانند با موفقیت به یک تغییر شناختی و احساسی برسند، توانایی آنها برای حل و کنترل مشکل نشان داده می‌شود (نیکولاس^۲، ۲۰۱۵).

پژوهش‌های بسیار اندکی درباره تاثیر آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور بر پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی انجام شده است. فرشاد، نجارپوریان و شنبیدی (۱۳۹۷) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که آموزش والدگری مثبت باعث افزایش شادزیستی و کاهش تعارض والد - فرزندی و مولفه‌های آن شامل استدلال، پرخاشگری کلامی و پرخاشگری فیزیکی در دانش‌آموزان شد. نتایج پژوهش طاهرزاده (۱۳۹۶) حاکی از تاثیر آموزش فرزندپروری بر کاهش پرخاشگری و افزایش خودکارآمدی دختران نوجوان بود. در پژوهشی دیگر بخشی‌پور و رمضان‌زاده (۱۳۹۵) گزارش کردند که درمان کوتاه‌مدت راه‌حل‌محور باعث کاهش پرخاشگری کودکان و نوجوانان شد. علاوه بر آن وارسته، اصلانی و امان‌الهی (۱۳۹۵) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که آموزش برنامه والدگری مثبت باعث افزایش تعامل والد - کودک و حل تعارض شد. در پژوهشی دیگر اعتمادی، گیتی‌پسند و مرادی (۱۳۹۲) گزارش کردند که درمان گروهی راه‌حل‌محور باعث بهبود حل تعارضات مادر - دختر شد. همچنین موری، سانتوز، برتولد، موری، آرتیج^۳ و همکاران (۲۰۱۹) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که مداخله والدگری باعث کاهش پرخاشگری و خطر خشونت شد. در پژوهشی دیگر توستن، هان و انیک^۴ (۲۰۱۷) گزارش کردند که هر چه والدین نگرش مثبت‌تری داشته باشند، فرزندان آنها توانایی بیشتری در حل

1 . Creswell, Violato, Fairbanks, White & Parkinson

2 . Nicholas

3 . Murrays, Santos, Bertold, Murray & Arteche

4 . Tosten, Han & Anik

مساله خواهند داشت. نتایج پژوهش نیپ، بابیخ، نونز و مارتینز-گونزالز^۱ (۲۰۱۶) حاکی از تاثیر بیشتر روش راه‌حل‌مدار نسبت به مساله‌مدار در افزایش توانایی حل مساله بود. تاکری^۲ (۲۰۱۶) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسید که سبک‌های والدگری مثبت نقش موثری در کاهش پرخاشگری و افزایش هوش هیجانی نوجوانان داشت. علاوه بر آن شکوهی - یکتا و علی محمدی ملابری (۲۰۱۵) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که آموزش والدگری جامع باعث کاهش مشکلات رفتاری کودکان و افزایش حل مسائل خانوادگی آنان شد. نتایج پژوهش ایوانگیلیستا، مندوزا و اکوئینو-مالابانان^۳ (۲۰۱۴) حاکی از تاثیر والدگری مقتدر بر کاهش پرخاشگری کودکان بود.

از یک سوی شخصیت کودکان پیش‌دبستانی در حال شکل‌گیری و آنان آمادگی زیادی برای یادگیری مهارت‌های تحصیلی، اجتماعی، مهارتی و غیره دارند و از سوی دیگر آینده‌سازان فردای جامعه، کودکان پیش‌دبستانی امروز هستند. از آنجایی که کودکی یکی از حساس‌ترین دوره‌های زندگی برای شکل‌گیری شخصیت و بهبود مهارت‌های مختلف است و این کودکان معمولاً از پرخاشگری بالا و توانایی حل مساله پایینی برخوردارند، لذا باید به دنبال راهکارهایی برای بهبود ویژگی‌های روانشناختی آنها بود. یکی از روش‌های مداخله مناسب و کاربردی در بهبود ویژگی‌های روانشناختی کودکان پیش‌دبستانی، روش آموزش والدگری راه‌حل - محور است که درباره تاثیر آن بر ویژگی‌های روانشناختی کودکان پیش‌دبستانی پژوهش‌های اندکی انجام شده و خلأ پژوهشی در این زمینه زیاد مشاهده می‌شود. بنابراین، هدف این مطالعه تعیین تاثیر آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران بر پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی بود. در نتیجه، فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

۱- آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران بر پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی تاثیر دارد.

۲- آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران بر حل مساله کودکان پیش‌دبستانی تاثیر دارد.

1 . Neipp, Beyebach, Nunez & Martinez-Gonzalez

2 . Thakre

3 . Evangelista, Mendoza & Aquino-Malabanan

روش شناسی

این پژوهش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه‌های آزمایش و کنترل بود. جامعه پژوهش مادران کودکان پیش‌دبستانی شهر مشهد در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بودند. حداقل حجم نمونه در پژوهش‌های مداخله‌ای ۱۵ نفر می‌باشد (دلاور، ۱۳۸۷) و در این پژوهش برای اطمینان از حجم نمونه ۴۰ نفر (۲۰ نفر در هر گروه) پس از بررسی ملاک‌های ورود به مطالعه با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و با روش تصادفی در دو گروه مساوی شامل گروه‌های آزمایش و کنترل جایگزین شدند. ملاک‌های ورود به مطالعه شامل برخورداری از سلامت جسمی، حداقل تحصیلات دیپلم، سن ۲۰ تا ۴۰ سال و عدم وقوع رویدادهای تنش‌زا مانند مرگ و طلاق در نزدیکیان در سه ماه گذشته و ملاک‌های خروج از مطالعه شامل عدم رضایت جهت شرکت در پژوهش، غیبت بیشتر از یک جلسه و انصراف از ادامه همکاری بود. برای گروه‌ها اصل رازداری، محرمانه‌ماندن اطلاعات شخصی، تحلیل داده‌ها به‌صورت کلی و غیره بیان و رضایت‌نامه شرکت آگاهانه در پژوهش به امضای هر یک از افراد نمونه رسید. گروه آزمایش ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور دریافت کرد و گروه کنترل آموزشی ندید. این شیوه آموزشی توسط سلیکمن^۱ (۱۹۹۱) طراحی و توسط رامین (۱۳۸۸) مورد استفاده و تایید قرار گرفت که موضوع و اهداف آن در جدول ۱ گزارش شد.

جدول ۱: موضوع و اهداف آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور

جلسات	موضوع	هدف
اول	معارفه و آشنایی با روش	آشنایی اعضای گروه با هم و با مداخله‌گر و معرفی مختصر روش مداخله
دوم	توانمندی‌های خانواده و اجتناب‌ناپذیری تغییر	تعیین چارچوب‌ها، بیان اصل کلی مداخله راه‌حل - محور و مشخص کردن توانمندی‌های خانواده به‌منظور بکارگیری آنها در حل مشکلات مادران و کودکان آنان
سوم	حرکت به سمت تغییرات جزئی	کمک به شرکت‌کنندگان جهت تدوین هدف‌های مثبت، معین و قابل دسترس
چهارم	عدم اصلاح رفتارهای فاقد مشکل	افزایش میزان توجه مادران به رفتارهای مثبت خود و کودکان که بدون نیاز به اصلاح و تغییر می‌توانند در حل مشکلات موثر واقع شوند

اصلاح زنجیره‌های ارتباطی معیوب		
پنجم	تعویض شیوه‌های ناکارآمد با شیوه‌های مناسب	تمرکز بیشتر مادران روی آن دسته از شیوه‌های رفتاری خود با کودکان که کارایی ندارند و پیدا کردن راهکارهای موثر جایگزین و راه‌حل-مدار
ششم	حفظ روند تغییر	تقویت و گسترش راهکارهای مثبت و موثر
هفتم	جشن تغییر	برجسته کردن تغییرات صورت گرفته
هشتم	مرور و جمع‌بندی جلسات	مرور، خلاصه و جمع‌بندی جلسات قبل

مداخله آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور توسط یک متخصص بالینی دارای مدرک دوره مذکور در یکی از مدارس شهر مشهد با روش‌های سخنرانی، پرسش و پاسخ، بحث گروهی و تمرین عملی مهارت‌ها انجام شد. علاوه بر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی تحصیلات و سن مادران از پرسشنامه‌های زیر برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد.

الف) پرسشنامه پرخاشگری^۱: پرسشنامه پرخاشگری توسط باس و پری (۱۹۹۲) ساخته شد. این ابزار دارای ۲۹ گویه است که بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (۱=اصلا من را توصیف نمی‌کند تا ۵=کاملا من را توصیف می‌کند) نمره‌گذاری می‌شود و گویه‌های ۲۴ و ۲۹ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. نمره ابزار با مجموع نمره گویه‌ها بدست می‌آید، لذا دامنه نمرات بین ۳۰ تا ۱۵۰ و نمره بالاتر به معنای پرخاشگری بیشتر می‌باشد. باس و پری (۱۹۹۲) روایی سازه ابزار را تایید و پایایی این ابزار را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ گزارش کردند. همچنین درزی‌رامندی و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۶) پایایی ابزار را با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۶ گزارش کردند. در این مطالعه پایایی با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۳ بدست آمد.

ب) پرسشنامه حل مساله^۳: پرسشنامه حل مساله توسط هپنر^۴ (۱۹۸۸) ساخته شد. این ابزار دارای ۳۵ گویه است که با استفاده از مقیاس شش درجه‌ای لیکرت (۱=کاملا مخالفم تا ۶=کاملا موافقم) نمره‌گذاری می‌شود. نمره ابزار با مجموع نمره گویه‌ها بدست می‌آید، لذا دامنه نمرات بین ۳۵ تا ۲۱۰ و نمره بالاتر به معنای توانایی حل مساله بیشتر می‌باشد. هپنر (۱۹۸۸) روایی صوری، محتوایی و سازه ابزار را تایید و پایایی آن را در پژوهش‌های مختلف با روش

1 . Aggression questionnaire
2 . Buss & Perry
3 . problem solving questionnaire
4 . Heppner

بازآزمایی در دامنه ۰/۸۳ تا ۰/۸۹ گزارش کرد. همچنین محزون زاده بوشهری (۱۳۹۶) پایایی ابزار را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۵ گزارش کرد. در این مطالعه پایایی با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ بدست آمد.

داده‌ها پس از جمع‌آوری با پرسشنامه‌های پرخاشگری و حل مساله در نرم‌افزار SPSS-19 وارد و با آزمون‌های فیشر، تی مستقل و تحلیل کوواریانس چندمتغیری تحلیل شدند.

یافته‌ها

شرکت‌کنندگان ۴۰ مادر کودک پیش‌دبستانی بودند که فراوانی و درصد فراوانی تحصیلات و سن آنها در جدول ۲ گزارش شد.

جدول ۲- تحصیلات و سن مادران کودکان پیش‌دبستانی و مقایسه آنها بر اساس آزمون فیشر

متغیرها	سطوح	گروه آزمایش		گروه کنترل		معناداری
		فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	
تحصیلات	دیپلم	۷	۳۵٪	۹	۴۵٪	P>۰/۰۵
	کاردانی	۲	۱۰٪	۱	۵٪	
	کارشناسی	۸	۴۰٪	۸	۴۰٪	
	کارشناسی ارشد	۳	۱۵٪	۲	۱۰٪	
سن	۲۱-۲۵ سال	۱۲	۶۰٪	۱۱	۵۵٪	P>۰/۰۵
	۲۶-۳۰ سال	۶	۳۰٪	۵	۲۵٪	
	۳۱-۳۵ سال	۱	۵٪	۳	۱۵٪	
	۳۶-۴۰ سال	۱	۵٪	۱	۵٪	

بر اساس نتایج جدول ۲، گروه‌های آزمایش و کنترل از نظر تحصیلات و سن تفاوت معناداری ندارند ($P>۰/۰۵$). میانگین و انحراف معیار پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی در جدول ۳ گزارش شد.

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی و مقایسه آنها بر اساس آزمون تی مستقل

متغیرها	مراحل	گروه آزمایش		گروه کنترل		معناداری
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
پرخاشگری	پیش‌آزمون	۷۶/۲۹	۶/۲۰	۷۸/۶۴	۶/۳۱	P>۰/۰۵
	پس‌آزمون	۶۱/۴۴	۵/۳۹	۷۷/۸۹	۶/۳۰	
حل مساله	پیش‌آزمون	۹۳/۱۱	۹/۷۶	۹۶/۵۵	۹/۷۱	P>۰/۰۵
	پس‌آزمون	۱۰۶/۸۳	۹/۹۱	۹۵/۲۴	۹/۸۳	

بر اساس نتایج جدول ۳، گروه‌های آزمایش و کنترل در مرحله پیش‌آزمون از نظر پرخاشگری و حل مساله تفاوت معناداری ندارند ($P > 0/05$)، اما در مرحله پس‌آزمون از نظر هر دو متغیر تفاوت معناداری دارند ($P < 0/05$). بررسی مفروضه‌های تحلیل کوواریانس چندمتغیری حاکی از تایید فرض نرمال بودن طبق آزمون‌های کولموگروف - اسمیرنوف و شاپیرو - ویلکز، فرض برابری واریانس‌ها طبق آزمون لوین و فرض برابری ماتریس‌های واریانس - کوواریانس طبق آزمون M باکس بود ($P > 0/05$). نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری برای تعیین تاثیر آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران بر پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی در جدول ۴ گزارش شد.

جدول ۴- نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری بر پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی

آزمون‌ها	مقدار	آماره F	معناداری	مجذور اتا	توان آماری
اثر پیلاپی	۰/۸۴	۶۳/۱۷	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۰/۷۹
لامبدای ویلکز	۰/۱۶	۶۳/۱۷	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۰/۷۹
اثر هاتلینگ	۲/۳۰	۶۳/۱۷	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۰/۷۹
بزرگ‌ترین ریشه روی	۲/۳۰	۶۳/۱۷	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۰/۷۹

بر اساس نتایج جدول ۴، آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران حداقل باعث تغییر معنادار یکی از متغیرهای پرخاشگری و حل مساله در کودکان پیش‌دبستانی شده است ($P < 0/05$). نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیری در متن چندمتغیری برای تعیین تاثیر آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران بر هر یک از متغیرهای پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی در جدول ۵ گزارش شد.

جدول ۵- نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیری در متن چندمتغیری بر هر یک از متغیرهای پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش‌دبستانی

متغیرها	منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	معناداری	مجذور اتا	توان آماری
پرخاشگری	گروه	۷۳۵/۶۹	۱	۷۳۵/۶۹	۷۸/۳۰	۰/۰۰۱	۰/۶۷	۰/۹۲
حل مساله	گروه	۹۳۴/۸۷	۱	۹۳۴/۸۷	۶۱/۰۹	۰/۰۰۱	۰/۵۵	۰/۷۴

بر اساس نتایج جدول ۵، آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران باعث تغییر معنادار هر دو متغیر پرخاشگری و حل مساله در کودکان پیش‌دبستانی شده است ($P < 0/05$). با توجه به جدول میانگین‌ها می‌توان گفت که آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران باعث

کاهش پرخاشگری و افزایش حل مساله در کودکان پیش دبستانی شده که بر اساس مجذور اتا ۶۷ درصد تغییرات پرخاشگری و ۵۵ درصد تغییرات حل مساله ناشی از روش مداخله می باشد.

بحث و نتیجه گیری

کودکان پیش دبستانی با مشکلات فراوانی به ویژه در زمینه پرخاشگری و حل مساله مواجه هستند، لذا هدف این مطالعه تعیین تاثیر آموزش گروهی والدگری راه حل - محور به مادران بر پرخاشگری و حل مساله کودکان پیش دبستانی بود.

نتایج این مطالعه نشان داد که آموزش گروهی والدگری راه حل - محور به مادران باعث کاهش پرخاشگری کودکان پیش دبستانی شد. این نتیجه با نتایج پژوهش های قبلی در این زمینه همسو بود (فرشاد و همکاران، ۱۳۹۷؛ طاهرزاده، ۱۳۹۶؛ بخشی پور و رمضانزاده، ۱۳۹۵؛ موری و همکاران، ۲۰۱۹؛ تاکری، ۲۰۱۶ و ایوانگیلیستا و همکاران، ۲۰۱۴). برای مثال فرشاد و همکاران (۱۳۹۷) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که آموزش والدگری مثبت باعث کاهش پرخاشگری کلامی و فیزیکی دانش آموزان شد. در پژوهشی دیگر بخشی پور و رمضانزاده (۱۳۹۵) گزارش کردند که درمان کوتاه مدت راه حل محور باعث کاهش پرخاشگری کودکان و نوجوانان شد. علاوه بر آن، موری و همکاران (۲۰۱۹) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که مداخله والدگری باعث کاهش پرخاشگری شد. در پژوهشی دیگر تاکری (۲۰۱۶) گزارش کرد که سبک های والدگری مثبت باعث کاهش پرخاشگری شد. در تبیین این نتایج بر مبنای پژوهش رامین (۱۳۸۸) می توان گفت که تاثیر مثبت برنامه آموزش والدگری راه حل - محور مبتنی بر پایه ویژگی های خاص تئوریک این شیوه آموزشی باشد. کمک به مادران برای توجه و جستجوی توانمندی های خودشان به منظور ساختن راه حل هایی که مناسب با موقعیت های زندگی آنهاست یکی از اصول کلی و کارآمد این شیوه آموزشی است. در طول جلسات آموزشی به وضوح دیده شد که وقتی مادران به توانمندی های خود پی می برند، چقدر برای ایجاد تغییر مصمم می شدند. زمانی که به آنها کمک شد تا موارد استثنایی را بیابند چقدر تعجب می کردند که زمان هایی وجود داشته که با کودکان مشکل نداشتند و آنها متوجه این زمان ها نبودند. کشف توانمندی ها و استثنائات برای آنها به شدت خوشایند و قوت قلبی برای ایجاد تغییر در تعامل با کودکان بود.

همچنین در این شیوه راه‌حلی به مادران دیکته نمی‌شد، بلکه برای ساختن راه‌حل‌های جدیدی که متناسب با شرایط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی آنها باشد، تشویق می‌شدند. البته گاهی اعضا از راه‌حل‌های همدیگر استفاده یا الگوبرداری می‌کردند که این نیز یکی از مزایای آموزش‌های گروهی است. به طور کلی آموزش گروهی راه‌حل - محور با استفاده از اصول و تکنیک‌های مختص خود از طریق افزایش احساس کفایت والدینی در مادران و کنترل روی شرایط حاکم بر تعاملات خود و فرزندانشان باعث بهبود شیوه‌های موثر تغییر رفتار در مادران و بالطبع کاهش پرخاشگری در کودکان پیش‌دبستانی شدند.

دیگر نتایج این مطالعه نشان داد که آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران باعث افزایش حل مساله کودکان پیش‌دبستانی شد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های قبلی در این زمینه همسو بود (فرشاد و همکاران، ۱۳۹۷؛ وارسته و همکاران، ۱۳۹۵؛ اعتمادی و همکاران، ۱۳۹۲؛ توسن و همکاران، ۲۰۱۷؛ نیپ و همکاران، ۲۰۱۶ و شکوهی - یکتا و علی محمدی ملایری، ۲۰۱۵). برای مثال وارسته و همکاران (۱۳۹۵) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که آموزش برنامه والدگری مثبت باعث افزایش تعامل والد - کودک و حل تعارض شد. در پژوهشی دیگر اعتمادی و همکاران (۱۳۹۲) گزارش کردند که درمان گروهی راه‌حل محور باعث بهبود حل تعارضات مادر - دختر شد. علاوه بر آن، توسن و همکاران (۲۰۱۷) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که نگرش مثبت والدین به فرزندپروری باعث افزایش توانایی حل مساله فرزندان شد. در پژوهشی دیگر نیپ و همکاران (۲۰۱۶) گزارش کردند که آموزش روش راه‌حل مدار باعث افزایش توانایی حل مساله شد. در تبیین این نتایج بر مبنای پژوهش نیپ و همکاران (۲۰۱۶) می‌توان گفت که رویکرد راه‌حل - محور، هدف‌گرا است و یکی از بخش‌های مهم آن در روند آموزش کمک به مراجع برای تعیین اهداف مشخص، قابل دسترس و واقع‌گرایانه می‌باشد. اهداف مبهم به پیشرفت آموزش و بهبود شرایط صدمه می‌زند و اغلب والدین با تمرکز روی اهداف کلی و مبهم و خارج توان رشدی کودک در حل مشکل کودکان دچار سردرگمی می‌شوند و مشکل را بزرگ و حل نشدنی می‌بینند که پیامد آن احساس درماندگی در حل مشکلات است. روش آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به وسیله تکنیک‌های سوالات تنظیم اهداف، سوال معجزه‌آسا و استثنائات به والدین کمک می‌کند تا اهداف عینی، روشن و واقع‌بینانه برای خود

مشخص کنند. سپس از آسان‌ترین و کوچک‌ترین هدف، تغییر را شروع نمایند و به سمت بزرگ‌ترین هدف حرکت کنند. این رویکرد معتقد است که اگر یک تغییر خیلی کوچک، اما مثبت اتفاق بیفتد به احتمال زیاد تغییرات مثبت دیگری نیز رخ خواهد داد. به این ترتیب روش آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور از طریق فرایندهای توضیح داده شده می‌تواند میزان باورهای کارآمدی در حل مسائل و چالش‌ها را در مادران افزایش و مادران نیز در رفتار با کودکان از آنها استفاده و آنها را به فرزندان خود آموزش دهند. در نتیجه آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور به مادران می‌تواند میزان حل مساله کودکان پیش‌دبستانی را افزایش دهد.

مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش حاضر استفاده از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی هدفمند، عدم بررسی تاثیر نتایج در بلندمدت و محدودشدن جامعه پژوهش به مادران کودکان پیش‌دبستانی شهر مشهد اشاره کرد. بنابراین توصیه می‌گردد که در پژوهش‌های آتی در صورت امکان از روش‌های نمونه‌گیری احتمالی استفاده، تاثیر نتایج چند ماه پس از اتمام مداخله بررسی و پژوهش حاضر بر روی سایر جامعه‌های پژوهشی نیز انجام شود. همچنین طبق نتایج بدست آمده پیشنهاد می‌شود که روان‌شناسان بالینی و درمانگران از روش آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور برای بهبود ویژگی‌های روانشناختی به‌ویژه کاهش پرخاشگری و افزایش حل مساله استفاده کنند. پیشنهاد دیگر اینکه برای همه مربیان پیش‌دبستانی دوره‌های ضمن خدمت روش‌های فرزندپروری و آموزش گروهی والدگری راه‌حل - محور برگزار شود.

کتابنامه

- اعتمادی، احمد؛ گیتی‌پسند، زهرا و مرادی، میترا. (۱۳۹۲). اثربخشی درمان گروهی راه‌حل‌مدار بر کاهش تعارضات مادر- دختر در مادران. *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۳(۴): ۵۸۹-۵۶۵.
- ایزدی، ملیحه و حجتی، حمید. (۱۳۹۶). تاثیر شعرخوانی بر عزت‌نفس کودکان پیش‌دبستانی. *نشریه پرستاری کودکان*، ۴(۱): ۶۲-۵۸.
- بخشی‌پور، باب‌الله و رمضان‌زاده، ثریا. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر درمان کوتاه‌مدت راه‌حل‌محور بر پرخاشگری کودکان و نوجوانان. *مجله مطالعات روانشناختی*، ۱۲(۳): ۱۵۶-۱۴۱.
- درزی‌رامندی، اعظم و شیخ‌الاسلامی، راضیه. (۱۳۹۶). الگوی معادلات ساختاری از روابط بین پذیرش - طرد والدین، پردازش اطلاعات اجتماعی و پرخاشگری نوجوانان. *مجله پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی*، ۷(۲۶): ۵۹-۳۷.
- رامین، سمیه. (۱۳۸۸). *تاثیر آموزش گروهی والدگری راه‌حل‌محور به مادران بر مشکلات برون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران.
- طاهرزاده، شهین. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش شیوه‌های فرزندپروری بر پرخاشگری و خودکارآمدی نوجوانان دختر مقطع متوسطه اول شهرستان نسیم شهر. *فصلنامه ایده‌های نوین روانشناسی*، ۱(۳): ۸۶-۷۵.
- عبدی، بهشته. (۱۳۸۷). *مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتار کودکان پیش‌دبستانی ایرانی*. *فصلنامه روانشناسان ایرانی*، ۴(۱۶): ۳۴۱-۳۳۳.
- فرشاد، محمدرضا؛ نجارپوریان، سمانه و شنبیدی، فرزاد. (۱۳۹۷). تاثیر آموزش والدگری مثبت مبتنی بر روی‌آورد ساندرز بر شادزیستی و تعارض والد- فرزند دانش‌آموزان. *فصلنامه سلامت روان کودک*، ۵(۱): ۶۷-۵۹.
- محزون‌زاده بوشهری، فاطمه. (۱۳۹۶). رابطه بین مهارت حل مساله و خلاقیت دانشجویان با نقش واسطه‌گری خودکارآمدی تحصیلی: مدل‌یابی معادلات ساختاری. *فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۴(۴): ۵۰-۲۷.
- وارسته، مرضیه؛ اصلانی، خالد و امان‌الهی، عباس. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش برنامه والدگری مثبت بر کیفیت تعامل والد- کودک. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۷(۲۸): ۲۰۱-۱۸۳.

Balci, K., & Salah, A. A. (2015). Automatic analysis and identification of verbal aggression and abusive behaviors for online social games. *Computers in Human Behavior*, 53: 517-526.

Barry, C. T., McDougall, K. H., Anderson, A. C., & Bindon, A. L. (2018). Global and contingent self-esteem as moderators in the relations between adolescent narcissism, callous-unemotional traits, and aggression. *Personality and Individual Differences*, 123: 1-5.

Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Clinical Psychology*, 63: 452-459.

Camp, J. S., Karmiloff-Smith, A., Thomas, M. S. C., & Farran, E. K. (2016). Cross-syndrome comparison of real-world executive functioning and problem solving using a new problem-solving questionnaire. *Research in Developmental Disabilities*, 59: 80-92.

Creswell, C., Violato, M., Fairbanks, H., White, E., Parkinson, M., & et al. (2017). Clinical outcomes and cost-effectiveness of brief guided parent-delivered cognitive behavioural therapy and solution-focused brief therapy for treatment of childhood anxiety disorders: a randomised controlled trial. *The Lancet Psychiatry*, 4(7): 529-539.

Elliott, R., & McKinley, S. (2014). The development of a clinical practice guideline to improve sleep in intensive care patients: a solution focused approach. *Intensive and Critical Care Nursing*, 30(5): 246-256.

Evangalista, K. D., Mendoza, R. A. P., & Aquino-Malabanan, M. G. (2014). Parental authority and its effects on the aggression of children. *Asia Pacific Journal of Education*, 1(3): 78-80.

Forstreuter, B. (2013). Solution focused support for people with intellectual disabilities. Bachelor Thesis Psychology, Netherlands: University of Twente.

Heppner, P. P. (1988). *The problem-solving inventory manual*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologist Press.

Lampe, K. G., Mulder, E. A., Colins, O. F., & Vermeiren, R. R. (2017). The inter-rater reliability of observing aggression: A systematic literature review. *Aggression and Violent Behavior*, 37: 12-25.

Martínez, M. C., Cedillo, I. G., & Aranda, B. D. E. (2016). Adherence to nutritional therapy: Intervention based on motivational interviewing and brief solution-focused therapy. *Revista Mexicana de Trastornos Alimentarios*, 7(1): 32-39.

Mourtzis, D., Doukas, M., & Milas, N. (2016). A knowledge-based social networking app for collaborative problem-solving in manufacturing. *Manufacturing Letters*, 10: 1-5.

Murray, J., Santos, I. S., Bertold, A. D., Murray, L., Arteche, A., & et al. (2019). The effects of two early parenting interventions on child aggression and risk for violence in Brazil (The PIÁ Trial): protocol for a randomised controlled trial. *BMC Journal*, 20(253): 1-12.

Neipp, M., Beyebach, M., Nunez, R. M., & Martinez-Gonzalez, M. (2016). The effect of solution-focused versus problem-focused questions: A replication. *Journal of Marital and Family Therapy*, 42(3), 525-535.

Nicholas, A. (2015). Solution focused brief therapy with children who stutter. *Social and Behavioral Sciences*, 193: 209-216.

Selekman, M. (1991). The solution-orientated parenting group: a treatment alternative that works. *Journal of Strategic and Systemic Therapies*, 10(1): 36-49.

Shokoohi-Yekta, M., & Alimohammadi Malayeri, S. (2015). Effects of advanced parenting training on children's behavioral problems and family problem solving. *Social and Behavioral Sciences*, 205: 676-680.

Sung, E. (2017). The influence of visualization tendency on problem-solving ability and learning achievement of primary school students in South Korea. *Thinking Skills and Creativity*, 26: 168-175.

Thakre, N. (2016). Effect of perceived parenting styles on aggression and emotional intelligence among adolescents. *Journal of Educational Psychology*, 20: 145-152.

Tosten, R., Han, B., & Anik, S. (2017). The impact of parental attitudes on problem solving skills in high school students. *Universal Journal of Educational Research*, 5(1): 170-174.

Zijp, M. C., Posthuma, L., Wintersen, A., Devilee, J., & Swartjes, F. A. (2016). Definition and use of Solution-focused Sustainability Assessment: A novel approach to generate, explore and decide on sustainable solutions for wicked problems. *Environment International*, 91: 319-331.